

พันธุ์งาช้าง

การทอ่งเกี่ยวโดยชุมชน
ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

คู่มือความรู้ หนองหานกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

จัดทำโดย

โครงการวิจัยย่อย การวิเคราะห์ขีดความสามารถ
ในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภายใต้โครงการหลัก การยกระดับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว
โดยชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

ชุดโครงการ ยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์
เพื่อพัฒนาพื้นที่บนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น เครือข่ายมหาวิทยาลัย
ราชภัฏและภาคี

สนับสนุนโดย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

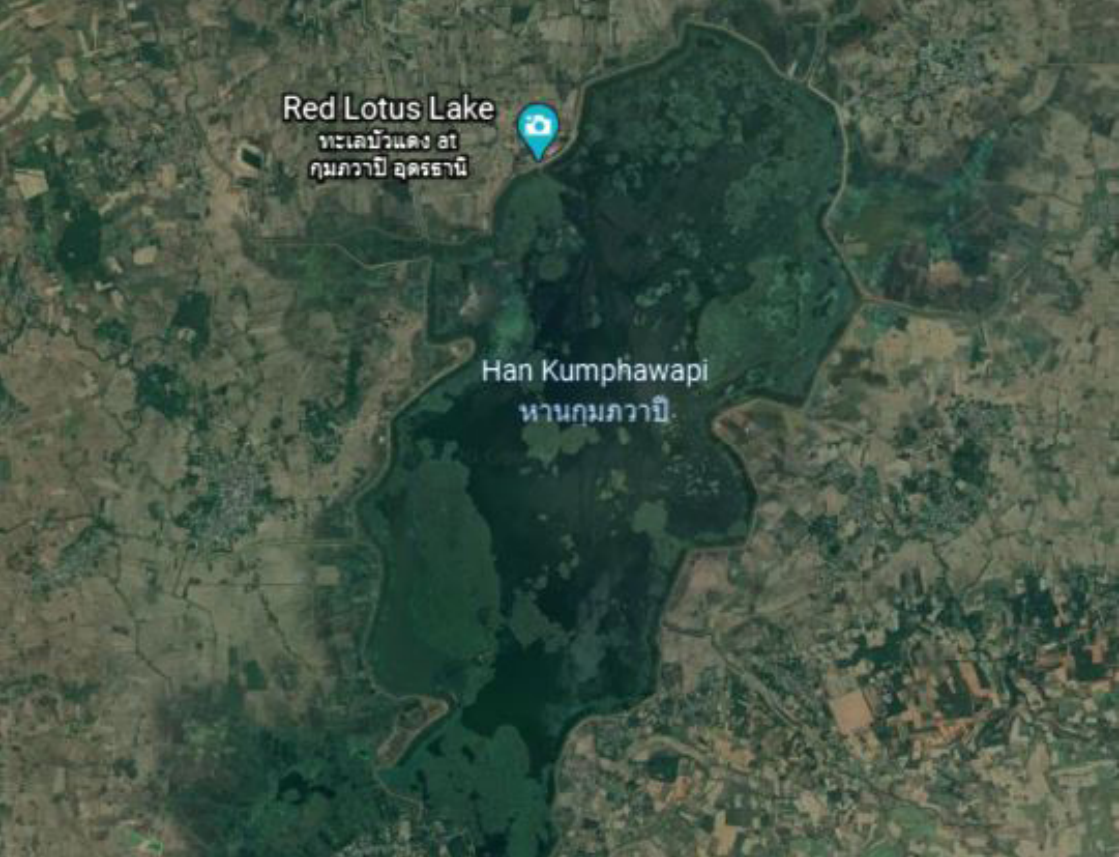
สารบัญ

คณองห่าน ทะเลบัวแดง	4
คณองห่าน กับ การใช้ประโยชน์	6
คณองห่าน กับ การท่องเที่ยว	9
การท่องเที่ยว เรียนรู้ “วิถีบัว”	12
การท่องเที่ยว เรียนรู้ “วิถีนก”	19
การท่องเที่ยว เรียนรู้ “วิถีควาย”	22
การท่องเที่ยว เรียนรู้ “วิถีประมง”	24

“หนองหาน ทะเลบัวแดง”

หนองหาน

อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ เป็นอันดับสองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรองจากหนองหาร จังหวัดสกลนคร มีพื้นที่ประมาณ 22,500 ไร่ หรือ 36 ตารางกิโลเมตร มีความยาว ของคันดินรอบหนองหาน (ถนนโขงมีมูล) ยาวถึง 80 กิโลเมตร โดยมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอกุมภวาปี บางส่วนอยู่ในเขตอำเภอประจักษ์ศิลปาคม และอำเภอภูแก้ว มีเกาะ (โนน) ธรรมชาติต่าง ๆ ได้แก่ เกาะเกษดอนสวน ดอนเตา ดอนดินจี่ ดอนแอ่น และดอนหลวง มีชุมชนรอบพื้นที่หนองหานกว่า 30 ชุมชน

มีแหล่งน้ำไหลมาจากลำห้วยใหญ่ น้อย รอบพื้นที่ กว่า 10 ลำห้วย ได้แก่ ห้วยโพนไฟระ ห้วยเชียงเครือ (โนนสา) ห้วยสามพาด ห้วยน้ำม้อง ห้วยกองสี ห้วยนาโง ห้วยไฟจานใหญ่ ห้วยไฟจานเล็ก ห้วยขุนฮ่อ ห้วยโพนทอง ห้วยปลาตุก เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดลำน้ำปาว ไหลผ่านอำเภอกุมภวาปี ไปทิศใต้ ถึงจังหวัดกาฬสินธุ์ และไหลลงแม่น้ำชีต่อไป

“หนองหาน
กับการใช้
ประโยชน์”

ธรรมชาติเป็นผู้สร้างความอุดมสมบูรณ์ในระบบนิเวศหนองหาน ก่อเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นดิน พื้นน้ำ มีเกาะเล็ก เกาะน้อย และสิ่งมีชีวิตน้อยใหญ่ เช่น สาหร่าย วัชพืช กุ้ง หอย ปลา นก เป็นต้น อีกทั้งยังมีบัวหลายชนิด รวมถึงบัวแดง (บัวสาย) ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ทำให้นักท่องเที่ยวหลงใหลแวะเวียนมาชมความงามของหนองหานแห่งนี้ ตลอดจนมีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มชื้นโดยรอบสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ในหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการอุปโภค บริโภค

ของชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิต แหล่งความมั่นคงทางอาหาร สามารถสร้างรายได้ และยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในพื้นที่

แหล่งอาชีพ

ชุมชนโดยรอบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำนาเป็นหลัก รองลงมาได้แก่ ไม้พล ไม้ยืนต้น พืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ ในด้านการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้สำหรับใช้งาน บริโภคเอง และจำหน่ายในบางส่วน ได้แก่ วัว ควาย หมู เป็ด และ ไก่ เป็นต้น

แหล่งน้ำทรัพยากรธรรมชาติ

ที่มีอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพันธุ์ปลา พันธุ์นก และ พืชน้ำ จำนวนมาก ซึ่งชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์อย่างรู้คุณค่า

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

บริเวณหนองหานกุ่มกวาปี (ทำนน้ำบ้านเดียม และทำนน้ำบ้านเชียงแหว) มีปลาชุกชุมกว่า 100 ชนิด และนก 200 กว่าชนิด อีกทั้งมีบัวแดงเกิดขึ้นกว่า 1,000 ไร่ ที่เรียกว่า “ทะเลบัวแดง” ทำให้หนองหานมีความสวยงามโดดเด่น มีวิถีวัฒนธรรมชุมชน และอาชีพคนในพื้นที่กลมกลืนไปกับธรรมชาติและทรัพยากรที่มีอยู่ “วิถีชีวิตคนริมหนองหาน และการทำอยู่หากิน” เหล่านี้ถือเป็นแหล่งทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางวัฒนธรรมที่ใช้เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยววิถีชุมชน การค้าขาย และการลงทุน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน

“หนองหาน กับการ ท่องเที่ยว”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ยกให้**ทะเลบัวแดง**เป็นแหล่งท่องเที่ยว “Unseen Thailand” ทำให้ทะเลบัวแดงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างดี

ทะเลบัวแดงอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองอุดรธานี มีการคมนาคมที่สะดวก ทำให้สามารถท่องเที่ยวแบบเดินทางไปเช้า – เย็นกลับ (one day trip) โดยการท่องเที่ยววิถีชุมชนหนองหาน นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเรียนรู้ หนองเหียนได้ตลอดปี เช่น นั่งเรือชม “บัวแดง” “ส่องนก” “ขี่ควาย” เรียนรู้ “วิถีวัฒนธรรมวิถีชุมชน” ท้องถิ่นซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวชมได้ตลอดทั้งปี “เที่ยวทะเลบัวแดง เที่ยวได้ตลอดปี” ดังนี้

เที่ยวทะเลบัวแดง เที่ยวได้ตลอดทั้งปี

“วิถีบัว”

ฤดูกาลปกติ : มี.ค.-พ.ย.

High Season : ธ.ค.-ก.พ.

“วิถีนก”

ฤดูกาลปกติ : ก.พ.-ต.ค.

High Season : พ.ย.-ม.ค.

“วิถีควาย”

ฤดูกาลปกติ : ก.ค.-ก.พ.

High Season : มี.ค.-มิ.ย.

“วิถีประมง”

ฤดูกาลปกติ : พ.ย.-มิ.ย.

High Season : ก.ค.-ต.ค.

การท่องเที่ยว เรียนรู้ “วิถีบัว”

ดอกบัวแดงจะเจริญเติบโตโผล่พ้นน้ำขึ้นมาโดยในเดือนตุลาคม บัวจะเริ่มแตกใบ เริ่มออกดอกตูม และบานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นักท่องเที่ยวจะมองเห็นดอกบัวแดงบานเต็มท้องน้ำหนองหานงดงามสุดลูกหูลูกตาในช่วงฤดูหนาวเดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์ ของทุกปี ซึ่งเป็นฤดูกาลท่องเที่ยวทะเลบัวแดง สกลของบัวในพื้นที่หนองหาน มี 2 สกล คือ “สกล เนลุมโบ (Nelumbo) หรือ ปทุมชาติ” “สกล นิมเฟียร์ (Nymphaea) หรือ อุบลชาติ”

สายพันธุ์ “บัว ที่พบในหนองหาน”

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nymphaea pubescens* Willd.

ชื่ออื่น ๆ /ชื่อท้องถิ่น บัวแดง บัวสายสีชมพู โกมุก
เจตบุตร บัวจงกลณี จงกลณี สัตตบรรณ สัตตบุษย์
ปริก บาน บานแดง รัตอุบล เศวตอุบล ฯลฯ
จัดอยู่ในวงศ์บัวสาย (NYMPHAEACEAE)

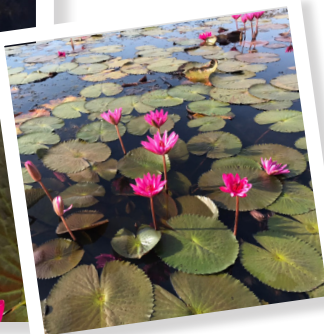
บัวสาย

ลักษณะของสายบัว

“ต้น” อายุหลายปี เป็นสายพันธุ์ดั้งเดิมของไทย มีเหง้าอยู่ใต้ดินรากแผ่
อยู่ในโคลนเลน ก้านอยู่ใต้น้ำ ส่วนก้านดอกอ่อนมีเปลือกลอกออกได้เป็นสายใย
พิวกลี้ยงและไม่มีหนาม เจริญเติบโตได้ในดินเหนียวที่มีอินทรีย์วัตถุสูง และ
เจริญเติบโตได้ดีในระดับน้ำลึกประมาณ 0.3-1 เมตร ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการใช้
เหง้าและเมล็ด

“ใบ” เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบมีลักษณะกลม ขอบใบหยักและแหลม
ฐานหยักเว้าลึก ใบบูเปิด ผิวใบอ่อนวางอยู่บนผิวน้ำ แผ่นใบด้านบนเรียบเป็นมัน
มีสีเขียวเหลือบน้ำตาลอ่อนหรือสีแดงเลือดหมู ผิวใบด้านล่างของใบอ่อนเป็นสี
ม่วง ใบเมื่อแก่จะเป็นสีเขียว ผิวใบด้านล่างของใบแก่เป็นสีน้ำตาลมีขนนุ่ม ๆ เส้น
ใบใหญ่ชูขึ้น ส่วนก้านใบมีสีน้ำตาลอมเขียวอ่อน มีลักษณะค่อนข้างเปราะ ข้างใน
ก้านใบเป็นรูอากาศ

“ดอก” มีหลายสีแตกต่างกันไปตามแต่ละชนิด ดอกมีกลีบเลี้ยงเป็นสี
เขียวเหลือบน้ำตาลแดง มีกลีบดอกจำนวนมากเรียงซ้อนกันอยู่หลายชั้นเป็นรูป
หอก ก้านดอกมีสีน้ำตาลอวบกลมส่งดอกลอยขึ้นสู่ผิวน้ำ ดอกบัวสายจะบานใน
ช่วงเวลาใกล้ค่ำถึงตอนสายของวันรุ่งขึ้นและจะหุบในเวลากลางวัน

บัวสาย

สามารถเยี่ยมชมได้ตลอดทั้งปี โดยพบได้ทุกพื้นที่ เช่น บริเวณท่าเรือบ้านเตียม และท่าเรือแซแล โดยการใช้ประโยชน์บัวสายสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งอาหาร เป็นสีย้อมผ้าธรรมชาติ และ เป็นส่วนผสมของเครื่องสำอาง ถือเป็นพืชเศรษฐกิจหลักที่ยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนรอบหนองหาน

บัวสาย มีการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน โดยจัดระเบียบเขตท่องเที่ยว และจัดเขตพื้นที่ให้ชุมชนใช้ประโยชน์ ซึ่งเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของบัวสายกับระบบนิเวศที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชน และการท่องเที่ยว พบว่า บัวสายเป็นตัวชี้วัดของระบบนิเวศที่ดี เนื่องจาก หากมีน้ำที่ใสสะอาด บัวสายสามารถเกิดขึ้นขยายพันธุ์ได้ดี แต่หากมีสาหร่ายหรือวัชพืชจำนวนมาก บัวสายจะไม่สามารถเกิดหรือขยายพันธุ์ได้ดีเท่าที่ควร

บัวเผื่อน

ชื่อวิทยาศาสตร์

Nymphaea nouchali Burm.f.

ชื่ออื่น ๆ /ชื่อท้องถิ่น

บัวขาว บัวพัน (ภาคกลาง)

ดอกบ้าน บ้านสังกอน (ภาคเหนือ)

บัวแบ่ (ภาคอีสาน)

บัวชม (สุพรรณบุรี)

นิโลบล (กรุงเทพฯ)

ปาสีนิ: (นราธิวาส)

จัดอยู่ในวงศ์บัวสาย

NYMPHAEACEAE

ลักษณะของสายบัว

“**ต้น**” เป็นพันธุ์ไม้ล้มลุกคล้ายบัวสาย เป็นพืชที่มีอายุหลายปี มีเหง้าและไหลอยู่ใต้ดิน ส่วนใบและดอกจะขึ้นอยู่บนผิวน้ำ ขยายพันธุ์ด้วยการใช้หน่อหรือเหง้าและใช้เมล็ด

“**ใบ**” เป็นใบเดี่ยวออกเรียงสลับกันเป็นกลุ่ม แผ่นใบลอยอยู่บนผิวน้ำ ลักษณะของใบเป็นรูปไข่กว้าง ปลายใบโค้งถึงกลมมน ส่วนโคนเว้าลึก ขอบใบเรียงถึงหยักตื้น ๆ ใบ แผ่นใบสีเขียว ท้องใบสีเขียวอ่อนจนถึงสีม่วงจาง ผิวน้ำเคลือบ

“**ดอก**” เป็นดอกเดี่ยว ขึ้นอยู่เหนือน้ำ ดอกมีสีขาวแกมชมพู แกมเหลืองถึงสีครามอ่อน ดอกมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ มีก้านดอกคล้ายกับก้านใบและมีความยาวไล่เลี่ยกัน สามารถออกดอกได้เกือบตลอดทั้งปี และดอกจะบานตอนช่วงสายและจะหุบตอนช่วงบ่าย ส่วนผลจะจมอยู่ใต้น้ำหลังจากการผสมเกสรแล้ว

บัวเพื่อน หรือ บัวแบ สามารถชมได้ในช่วงเดือนเมษายน - ตุลาคม โดยพบได้บริเวณริมชายฝั่งหนองหานบริเวณน้ำตื้น มีการใช้ประโยชน์ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวชมความสวยงาม และเป็นอาหารของคนในชุมชน “แก่งส้มบัวแบ อาหารเลิศรสของภาคอีสาน” เป็นต้น

บัวเพื่อนมีการจัดการทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชนโดยใช้กฎระเบียบทางสังคม ความสัมพันธ์ของบัวเพื่อนกับระบบนิเวศที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชน และการท่องเที่ยว พบว่า บัวเพื่อนเป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัดของระบบนิเวศที่ดี เนื่องจาก หากมีน้ำที่ใส สะอาด บัวเพื่อนก็จะสามารถเกิดขึ้นขยายพันธุ์ได้ดี แต่หากมีสาหร่ายหรือวัชพืชจำนวนมาก บัวเพื่อนจะไม่สามารถเกิดหรือขยายพันธุ์ได้ดีเท่าที่ควรเช่นเดียวกับบัวสาย

บัวหลวง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Nelumbo nucifera Gaertn

ชื่ออื่น ๆ /ชื่อท้องถิ่น

โกกระณต บัวอุบล บัวฉัตรขาว

บัวฉัตรชมพู บัวฉัตรสีชมพู

บุณฑริก ปุณฑริก ปทุม ปัทมา

สัตตบงกช สัตตบุษย์ โชก (เขมร)

จัดอยู่ในวงศ์บัวสาย

NELUMBONACEAE

ลักษณะของสายบัว

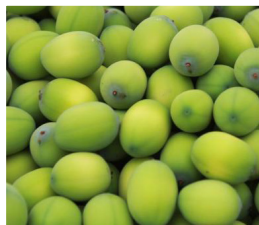
“ต้น” มีอายุหลายปี ลำต้นมีทั้งเป็นเหง้าอยู่ใต้ดินและเป็นไหลอยู่เหนือดินใต้น้ำ เป็นท่อนยาว มีปล้องสีเหลืองอ่อนจนถึงสีเหลือง หรือเรียกว่า “ไหลบัว” ไหลจะเจริญไปเป็นต้นใหม่เจริญเติบโตได้ดีในดินเหนียวในระดับน้ำลึก 30 - 50 ซม. และขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดหรือแยกไหล

“ใบ” เป็นใบเดี่ยว ใบอ่อนจะลอยปริ่มน้ำ ส่วนใบแก่แผ่บนผิวน้ำชูขึ้นเหนือน้ำมีขนาดใหญ่ ขอบใบเรียบและเป็นคลื่น ผิวใบด้านบนเป็นนวลเคลือบอยู่ ก้านใบมีลักษณะแข็งและเป็นหนาม มีน้ำยางสีขาว เมื่อหักก้านจะมีสายใยสีขาว ๆ สำหรับใบอ่อนจะเป็นสีเทานวล ปลายจะมีวงงอขึ้นเข้าหากันทั้งสองด้าน

“ดอก” เป็นดอกเดี่ยว มีสีขาว สีชมพู มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงมีขนาดเล็ก มีสีขาวอมเขียว หรือเป็นสีเทาอมชมพู ร่วงได้ง่าย ส่วนกลีบดอกจะมีจำนวนมาก และเรียงซ้อนกันอยู่หลายชั้น ลักษณะของกลีบดอกเป็นรูปไข่ เกสรตัวเป็นรูปกรวยหงาย เรียกว่า “ฝักบัว” ก้านดอกมีสีเขียว ยาว มีหนามเหมือนก้านใบชูขึ้นเหนือน้ำ และชูขึ้นสูงกว่าก้านใบเล็กน้อย

“**ฟักบัว**” ในฟักมีผลอ่อนสีเขียวขนาดเล็กจำนวนมาก ผลจะฝังอยู่ในฟักรูปกรวยฟักอ่อนจะเป็นสีเหลือง เมื่อแก่จะขยายใหญ่ขึ้น และเปลี่ยนเป็นสีเทาอมเขียว

“**เมล็ดบัว**” ออกผลเป็นกลุ่มหรือที่เรียกว่าฟัก เป็นรูปกลมรี ผลอ่อนสีเขียวขนาดเล็กมีตัวบัวอยู่ข้างใน

“**ดิบัว**” มีลักษณะคล้ายสาก มีใบอ่อน 2 ใบ มีสีเขียวเข้มหรือสีเขียวอมเหลือง ปลายใบมนคล้ายลูกศร ต้นอ่อนขนาดเล็กอยู่ระหว่างใบอ่อน ดิบัวมีรสขม แต่ไม่มีกลิ่น

บัวหลวง จะสามารถหาชมได้ในช่วง เดือนเมษายน - กันยายน สามารถพบได้ในทุกพื้นที่พบมากในเขตพื้นที่ท่าเรือบ้านเดิมถึงท่าเรือดอนคองบัวหลวง มีการใช้ประโยชน์ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น ดอกบัวไหว้พระ ฟักบัว ไหลบัวและหัวบัวใช้บริโภค เป็นต้น

บัวหลวง มีการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชนโดยจัดระเบียบเขตท่องเที่ยว และจัดเขตพื้นที่ให้ชุมชนใช้ประโยชน์ รวมถึงกฎระเบียบสังคม และบัวหลวงมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชนและการท่องเที่ยว บัวหลวงยังเป็นอีก 1 ตัวชี้วัดของระบบนิเวศที่ดี หากมีน้ำที่ใสสะอาด บัวหลวงสามารถเกิดขึ้นขยายพันธุ์ได้ดี และแต่หากมีสาหร่ายหรือวัชพืชจำนวนมาก บัวหลวงจะไม่สามารถเกิดหรือขยายพันธุ์ได้ดีเท่าที่ควร

การท่องเที่ยว เรียนรู้ “วิถีนก”

พื้นที่หนองหานมีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ทำให้พบนกในพื้นที่นี้ มากกว่า 200 ชนิด ทั้งนกประจำถิ่น และนกที่อพยพมาจากแหล่งอื่นเพื่อผสมพันธุ์และวางไข่ ทำให้สามารถท่องเที่ยว เรียนรู้ “วิถีนก” ได้ตลอดทั้งปี

นกประจำถิ่น

พบมากในช่วงเดือน มกราคม - ธันวาคม
จำนวน 80 ชนิด ได้แก่ นกอีโก้ง นกแขวก
นกกวัก นกตีนเทียน นกเขาใหญ่ นกเขาลอง
นกกระปูดใหญ่ นกเป็ดผีเล็ก นกยางไฟหัวดำ
นกยางไฟธรรมดา เหยี่ยวขาว นกหนูแดง เป็ดคับแค
นกกาน้ำเล็ก เหยี่ยวแดง นกโป่งวัด นกจาบคาหัว
สีส้ม และ นกกระजิบคอดำ เป็นต้น

นกอีโก้ง

นกกระสาแดง

เป็ดเทาพันธุ์อินเดีย

นกอพยพ

พบมากในช่วง ฤดูหนาว (พฤศจิกายน -
มกราคม) มีจำนวน 120 ชนิด ได้แก่ เป็ดแดง เป็ดเทา
พันธุ์อินเดีย นกยางกรอกพันธุ์จีน นกยางควาย
นกยางโทนใหญ่ นกปากห่าง นกยางเขียว
นกกระสาขาว นกหัวโตหลังจุดสีทอง นกชายเลน
ท้องดำ เหยี่ยวทุ่ง พันธุ์เอเชียตะวันออก นกอีลุ้ม
และ นกนางนวลเกล็ดดำปีกขาว เป็ดลาย เหยี่ยวหูดำ
เหยี่ยวดำตัวขาว นกแอ่นพันธุ์หิมาลัย นกเต่าลม
หัวเหลือง เหยี่ยวเพเรกริน และ นกเต่าลมเหลือง
 เป็นต้น

แหล่งที่พบ พบเห็นได้ตามสนม และพื้นที่ทั่วไป เช่น โนนก้าม โนนจ้อย โนนน้ำอ้อย โนนโพธิ์ดอนคง เป็นต้น

การใช้ประโยชน์ นกช่วยกำจัดวัชพืช ขยายพันธุ์ ผสมพันธุ์ดอกบัว กำจัดหอยเชอรี่ และมีความสวยงาม เช่น กระสาแดงอีโก้ และเปิดคับแค เสียงของนกมีความไพเราะในอดีตมองเห็นเป็นอาหารและเป็นสินค้า แต่ปัจจุบันมีข้อห้ามและบทลงโทษอย่างชัดเจน

การจัดการทรัพยากร หน่วยงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองหาน ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ส่งข้อมูลข่าวสารแก่ส่วนราชการ เมื่อพบเห็นนกชนิดใหม่ หรือนกที่สวยงามในแต่ละฤดูกาล และช่วงเวลา หรือให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ และได้ร่วมกันจัดพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย

ความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ นก เป็นตัวชีวิตของพื้นที่อุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ เมื่อพบเห็นแหล่งที่มีนกจำนวนมาก หรือหลากหลายชนิด แสดงว่าพื้นที่นั้น เป็นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และแหล่งสืบพันธุ์ ที่มีความปลอดภัย สงบสุข มีความสมบูรณ์ในระบบนิเวศ

การท่องเที่ยว เรียนรู้ “ควาย”

วิถีการเลี้ยงควาย ในพื้นที่หนองหน พบมากใน ช่วงฤดูร้อน (มีนาคม - มิถุนายน) เป็นช่วงน้ำลดต่ำที่สุดในรอบปี ชาวบ้านใช้พื้นที่น้ำลด ปรับปรุงเป็นพื้นที่ทำการเกษตรชั่วคราว จึงสามารถ “นั่งเรือชมควาย ชี่ควายชมธรรมชาติ” ศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ วิถีชีวิตชุมชน การจัดการทรัพยากร ในพื้นที่ สามารถเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและ นักท่องเที่ยวพื้นที่บ้านเดียม และบ้านเฮียงแหวมีควาย มากกว่า 600 ตัว และควายเผือก 2 ตัว

แหล่งที่พบมาก ถนนโขง ซี มูล โนนโพธิ์ โนนสะอาด โนนกัน โนนจ้อย โนนก้าม และตามทุ่งนา สามารถพบเห็นวิถีการเลี้ยงควายได้ตลอดวัน โดยเฉพาะ ช่วง 09.00 น. และ 15.00 น.

การใช้ประโยชน์ เลี้ยงไว้เพื่อขาย (เป็นเงินออมในช่วงที่จำเป็น) ขายมูล (ขี้ควาย) เพื่อเป็นปุ๋ยใช้ในการเกษตร และเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมวิถีชุมชน “ชุมชนวิถีควาย”

การจัดการทรัพยากร มีการทำคอกเลี้ยง บริเวณนอกหมู่บ้าน เช่น ที่นา ที่สวน และมีการติดตามเลี้ยงดู เพาะระวัง อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะฤดูกาลทำนา

ความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เมื่อควายเลี้ยงตามธรรมชาติจะเป็นการจัดการวัชพืชริมฝั่งหนองหาน และเกิดปุ๋ยมูลสัตว์ “ปุ๋ยขี้ควาย” ที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ระบบนิเวศ ตลอดจนเป็นการสืบสานภูมิปัญญาอนุรักษ์วิถีชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น

การท่องเที่ยว เรียนรู้ “ประมง”

วิถีประมงในพื้นที่หนองหาน สามารถพบเห็นได้มากในช่วงฤดูฝน (กรกฎาคม-ตุลาคม) ซึ่งเป็นช่วงน้ำหลาก ระดับน้ำจะสูงสุดในรอบปี การท่องเที่ยววิถีประมงในพื้นที่รอบหนองหาน จะมีการสาธิตการยกยอ (สะตุงใหญ่) และตกปลาชะโด

หนองหาน มีความหลากหลายของชนิดปลา ซึ่งพบ มากกว่า 40 ชนิด ได้แก่ ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาหมอ ปลากด ปลากระทุงเหว ปลาสลิด ปลาแป้นแก้ว ปลาช่อน ปลาหลดแคระ ปลานิล ปลาดุก ปลาหมอ ปลาบู่ทราย ปลากระทิง ปลาตุ้มซี ปลาทราย ปลาน้ำอ่อน ปลาไหล และปลาปักเป้า ชนิดที่พบจำนวนมากที่สุด คือ ปลาไส้ตันตาแดง และปลาไส้ตันตาขาว

ชุมชนได้มีการจัดพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ บริเวณเกาะดอนธรรมชาติ และเพื่อรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติ ความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ พบว่า ปลามีความสำคัญในการรักษาสมดุลตามธรรมชาติ ซึ่งในหนองหานยังมีปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจอยู่เป็นจำนวนมาก โดยส่วนมากใช้เป็นอาหารที่บริโภคในครัวเรือน และรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อสร้างรายได้ของชุมชนอีกทาง

บรรณานุกรม

- กาญจนาธิ พงษ์อวี. รัฐภัทร์ ประดิษฐ์สรรพ์ และ วรรณดา พิพัฒน์เจริญ. (2558). **ชนิดพันธุ์ไม้น้ำประดับของไทย**. เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558. สถาบันวิจัยสัตว์น้ำสวยงามและพรรณไม้น้ำ กองวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ตากลองท่องเที่ยว.(2560). **ทะเลบัวแดง** บึงหนองหาน กุมกวาปี คนเดียวก็เที่ยวได้.[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.taklongtongteaw.com/pink-water-lilies/> [5 พ.ย. 2020].
- คณะทำงานฟื้นฟูและพัฒนาทะเลบัวแดงอย่างยั่งยืน. (2562). **แผนที่ท่องเที่ยวทะเลบัวแดง**. จังหวัดอุดรธานี
- โนรี ตะกา. (2563). **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหนองหาน**. เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองหานกุมภวาปี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
- ไพโรสสิทธิ์ สุขธมย์. (2563). **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหนองหาน**. ประธานกลุ่มเรือน้ำเต้าน้ำเต้า ตำบลเชียงแก้ว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
- อัสดรา นามโธสง.(2563). **สรุปข้อมูลกิจกรรมศึกษาทัศนภาพชุมชน องค์ความรู้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** วันที่ 9 - 10 ก.ค. 63 เทศบาลตำบลเชียงแก้ว ตำบลเชียงแก้ว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ช่องทางการเข้าถึงองค์ความรู้

KM | คู่มือความรู้ : หนองหานกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

Website

Facebook

Youtube-Chanel

